

ÖSS'Yİ BİLİYOR MUYUZ?!

Yukarıdaki soruyu yanıtlayabilmek için, ÖSS'de nelerin, nasıl sorulduğunu bilmemiz gerekir. Ayrıca bu sınavın amacı hakkında da bilgi sahibi olmalıyız: ÖSS, bilişsel alanda, adayın gelecekteki başarısını tahmin etmeye yönelik-maksimum performans- bir testtir. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere, ÖSS ile adayın bilgisi kadar, genel yeteneğinin de ölçülmesine önem verilmektedir. ÖSS, "eğitimde fırsat eşitliği" ilkesi ile uyum içindedir.

Bu konu ile ilgili herkesin bildiği gibi, ÖSS soruları, Türkçe, Matematik, Sosyal Bilimler, Fen Bilimleri ve Yabancı Dil derslerindeki konulardan hazırlanmaktadır. Bu konulardaki bilgileri iki başlık altında toplayabiliriz:

1- Dayanıklı-Temel- Bilgiler: O derslerle ilgili önemli olgu, temel kavram, ilke ve kuramlardan oluşur.

2- Yöntem Bilgisi: Bilgi edinme yollarını içerir. Gözlem yapma, hipotez ileri sürme, deney düzenleme ve sonuçlarını yorumlama, sonuçların doğruluğunu denetleme ve genellemelere ulaşma biçimindedir.

ÖSS'de bu bilgilerin hangi düzeylerde sorulduğunun da bilincine varmak zorundayız.

Bireyin genel yeteneğini ölçme savında bulunan testlerin, zeka testlerinde olduğu gibi, çevresel koşullardan fazla etkilenmemesi gerekir. Yoksa bireyin genel yeteneğini değil, ayrıcalıklı çevre koşullarını ölçmüş olur. Ülkemizde eğitimde fırsat eşitliği sağlanmış olsaydı, ÖSS'de, bilgide ayrıntıya ağırlık verilmesini savunanlara, denemek fazla bir şey olmazdı. Oysa bölgelerimiz, hatta aynı bölgedeki okullarımız arasında eğitim olanakları yönünden çok büyük farklar olduğunu herkes biliyor.

ÖSS'deki soruların ölçmeyi hedef aldığı bilişsel-zihinsel- gücü, 6 basamaklı bir merdivene benzetebiliriz:

1. Basamak: yukarıda sınıflamasını yaptığımız bilgiler, belleme-ezberleme- düzeyindeki sorularla yoklanır. Başka bir deyişle, adayın, anımsama-hatırlama- gücü ölçülür. Bilgi düzeyinin bu ilk basamağında ezberlemek zorunludur. Çünkü bundan sonraki basamaklar, bunun üzerinde yükselecektir.

Bu ilk basamaktaki bilgiyi ölçmek için, ders kitabındaki olgular, terimler, tanımlar, olaylar hiç değiştirilmeden, ders kitabında geçtiği şekliyle sorulur. Bu durumda, çoktan seçmeli sorularda soru kökü, çoğunlukla bir soru cümlesinden oluşur. Soru kökünde bir konu, olay, durum, sorun, haber, düşünce bulunmaz. Böylece adayın, yalnızca anımsama-hatırlama- gücü ölçülür. Çoktan seçmeli soru türünün her bir çeşidi ile bu güç ölçülebilir. ÖSS için-

de anımsama gücünü ölçen soruların oranı düşüktür. Ezberlemeyi, biricik öğrenme-öğretme yöntemi olarak seçen okulların ÖSS başarılarının düşüklüğünün nedeni budur.

2. Basamak: Bilgiyi Kavrama Gücü

"Kavramak" anlamak demektir. Bir bilgiyi kavrayan, yani anlayan bir öğrenci, onu farklı bir biçimde ifade edilmiş olarak gördüğünde tanır. Ya da bu bilgiyi, başka bir ifadeye dönüştürebilir. Bu güce "çevirme" denir. "Çevirme" kavrama basamağındaki bilişsel davranışların ilk alt sınıfıdır. "Çevirme" bir sözel anlatımdan başka bir sözel anlatıma olacağı gibi, bir sözel anlatımdan sembollere, sembollerden sözel anlatımlara ya da sembollerden sembollere olabilir. Çeviriyle çevirisi yapılan yargı eşdeğerdir. İşte bu özellik, Olumlu Doğru Yanıt İsteyen Çoktan Seçmeli Sözel Soruların çözümünde "olmayana ergi" yönteminin uygulanmasına olanak sağlamıştır. Bu uygulama, paragrafta dayalı yorum sorularının çözümündeki anlayışı değiştirmiştir; tahmin yönteminin yerine ispat yöntemini koymuştur. Bilindiği gibi bu yöntemde, öncül ya da öncüller doğru, çıkarım geçerliyse sonuç kesin olarak doğrudur.

Olumlu Doğru Yanıt İsteyen Çoktan Seçmeli Sorularda, soru kökündeki parçanın ana düşüncesiyle doğru yanıt olan seçenek eşdeğer yargılardır. Bunun bir sonucu olarak, olumlu sözel soruların çözümüne olmayana ergi yöntemi uygulanabilmektedir. Bu yöntemle, aynı nedenden dolayı, **En Doğru Yanıt İsteyen Çoktan Seçmeli Soruların** çözümünde de başarılı olunmaktadır. "Olmayana Ergi Yöntemi"ni sözel yorum sorularına uygulayarak, bu soruların çözümündeki yanlışla payını sıfıra kadar düşürebiliriz!

Olumsuz Doğru Yanıt İsteyen Çoktan Seçmeli Sorulardaysa, soru kökündeki parçanın ana düşüncesi ile çeldirici olan seçenekler arasında bütünleşme ilişkisi vardır; biri diğerini tamamlamaktadır. İşte bu özellik, çeldirici olan seçenekler arasında da bütünleşmeye neden olmaktadır. **Olumsuz Doğru Yanıt İsteyen Çoktan Seçmeli Soruların** çeldiriciler arasında daha çok iki tür ilişki gözlenmiştir: 1. Eşdeğerlik ilişkisi, 2. Neden-Sonuç ilişkisi. Çeldiriciler arasında bu ilişkilere bağlı kümeler oluşturulabilmektedir. İşte bu kümelerin dışında kalan seçenek, sorunun doğru yanıtıdır. **Olumsuz Doğru Yanıt İsteyen Çoktan Seçmeli Soruların** çeldiricileri arasında görülen bu ilişkiden başka, bazı sorularda, çeldiricilerle ya da çeldiricilerin bazıları ile sorunun doğru yanıtı olan seçenek arasında çelişki ilişkisiyle karşılaşmıştır. **Olumsuz Doğru Yanıt İsteyen Soruların** aldığı biçim, bu durumun nedeni olarak gö-

rünmektedir. Bu çelişki ilişkisinin anlaşılması, böyle soruların çözümünde son derece kolaylık sağlamıştır. Çünkü zihnimiz, çelişkiye karşı duyarlıdır.

Kavrama basamağının ikinci alt sınıfında "yorumla" gücünü ölçen sorular bulunmaktadır. Yorumlama, bir bilgi iletilisinde gizli olan anlamı, daha açık, anlaşılır duruma getirmektir. Yorumlama çeviriden daha üst bir yeteneği gerektirir. Yorumlama soruları, bir paragrafın açıklanmasından, özetlenmesinden ve paragraftaki bilgiler arasında bağlantıların bulunmasından, gözlemlerden genellemelere ulaşılmasından, genellemelerin ve ilkelerin örneklendirilmesinden oluşur.

Adayın yoruma sorularının çözümünde başarılı olabilmesi için, soru kökündeki ifadeleri doğru anlaması; yorumlaması gerekir. Yukarıda anlattığımız gibi, aday, soru kökündeki parçanın ana düşüncesi ile sorunun doğru yanıtı olan seçenek arasında, olumsuz sorulardaysa, ana düşünceyle çeldiriciler ya da çeldiricilerin kendi arasında ilişki kurmanın yollarını öğrendiğinde başarılı olur.

Kavrama basamağının üçüncü alt sınıfında "öteleme" gücünü ölçen sorular yer almaktadır. Gözlenmiş olaylar alanından hareket ederek, gözlenmemiş olaylar hakkında yargıya varma biçimindeki bilişsel davranışlara öteleme denir. Olayların gelişimlerini kestirebilmek çok önemli bir yetenektir. Ötelemeye başarılı olabilmek için, verilen bilgiler, yorumlanabilecek kadar, iyi öğrenilmelidir. Verilerdeki eğilimi, yönelimi görebilmelidir. Öteleme gücünü ölçen soruların bir bölümü, verilerdeki boşlukları doldurmak üzere hazırlanır. Ya da verilerden birtakım genellemeler çıkarılır; bu genellemelerden hangisinin daha doğru olduğu sorulur. Öteleme soruları varsayımsal bir durumla ilgili olarak da hazırlanabilir. Bundan dolayı, bu sorularda doğru yanıt olan seçenek, kesin değil, doğru olma olasılığı yüksek olan yargıdır. Öteleme sorularının önceden öğretilme olasılığı düşük olduğundan geçerliği yüksektir.

Öteleme sorularının çeldiricilerinde çoğunlukla şu durum gözlenmiştir: Bu soruların çeldiricileri, gerçek bir durumun ifadesidir. Doğru yanıt olan seçenek ise, varsayımsaldır. Adaylar, sorunun yanıtını doğrudan bilmedikleri durumlarda, gerçek bir durumun ifadesi olan seçenekleri işaretleyerek doğru yanıtı ulaşabilir.

3. Basamak: Bilgiyi Uygulama Gücü

Bilgiyi uygulama gücü ile anlatılmak istenen şey, bilginin ve bilgi edinme yollarının yeni durumlara uygulanmasıdır. Bu gücü ölç-

mek için, öğrenci ya da aday, yeni bir durum karşısında bırakılır. Adaydan, bu yeni durumla kavramlar, genellemeler, ilkeler, teoriler arasında ilişki kurması istenir. Adayın, bu ilişkiyi kurabilmesi için, her şeyden önce, soruda karşısına çıkan bu yeni durumu tanıması, yani daha önce karşısına çıkmış olan durumlardan bazıları ile olan benzerliği görmesi gerekir. Öğrenci ya da aday, analogik düşünme yöntemini öğrenmişse, benzerlik ilişkisini kurmada daha başarılı olur. Aday, ondan sonra, bu yeni durumun hangi kavram, ilke ve teori ile ilişkili olduğunu anlamaya çalışmalıdır.

Uygulamada başarılı olabilmek için, bilginin kavram düzeyinde öğrenilmiş olması zorunludur. Bilgiden yararlanabilmek için, öğrenmenin uygulama düzeyinde gerçekleşmesi gerekir.

Bu yeteneği ölçmek için hazırlanacak sorular yeni ve özgün değilse; başka bir deyişle, aday, böyle bir soru ile daha önce karşılaşmışsa, adayın bilgiyi uygulama gücü, ölçülmüş olmaz. Bundan dolayı uygulama soruları, derste öğretilmemiş, yaşamda karşılaşılmamış olmalıdır. Uygulama gücünü ölçmek için, soru hazırlayan öğretmenler, bilinen bir problemi, önemli öğelerini değiştirerek, yeni bir problem durumuna getirmektedir.

Uygulama gücünü ölçmek için, hazırlanmış sorularda şu biçimler gözlenmektedir: Bir problem verilir; bunu çözmek için, verilen işlem yollarından hangisinin en uygun olduğu sorulur. Öğrenciden ya da adaydan, verilen problemi çözmesi, yani verilenler arasından doğru çözümü işaretlemesi istenir. Problemin çözümü de verilebilir. O zaman problemin çözümünde kullanılan ilkeyi, verilen ilkeler arasında seçmesi beklenir.

4. Basamak: Analiz Gücü

Bir bilgiyi öğrenme yollarından biri de analizdir. Gerçekten bir bilgi bütününe bir bölümü olgusal gerçekler, bir bölümü yorumlar, bir bölümü de tahmin ve hipotezlerdir. Bazıları da genelleme, geçerli ve geçersiz yargılardır. Analizin birinci alt sınıfında adayın bunları tanıyıp tanıyamadığını ölçen sorular yer alır. Böylece adayın, bir bilgi bütününe öğelerine ayırıp ayıramadığı, ya da sınıflayıp sınıflayamadığı ölçülür.

Analizin ikinci alt sınıfında, bir bilgi bütününde öğeler arası ilişkiler sorulmaktadır. Bunlar içinde özellikle neden-sonuç ilişkisi önemli bir yer tutmaktadır.

Analizin üçüncü alt sınıfının ölçülmesinde, bir bilgi bütününe ya da sistemin hem yapı hem de işleyiş bakımından dayandığı birtakım temel ilkeler sorulur. Bu, analizin en karmaşık düzeyidir. Burada tümdengelsel düşünme biçimi önem kazanır.

Öğrencinin ya da adayın, analiz gücünü ölç-

çen sorularda başarılı olması için, her şeyden önce, bir bilgi çeşidi olan, olguyu, yorumu, tahmini, hipotezi, genellemeyi öğrenmesi gerekir. Geçerli bir yargıyı geçersiz bir yargıdan ayırt edebilmek çok önemlidir. Bu kavramlar arasındaki farklar öğretilir ve bunlarla ilgili uygulamalar yapılırsa, adaylar, analiz gücünü ölçen soruların çözümünde çok başarılı olur. Adaylar, neden-sonuç ilişkisini görebilmelidir. ÖSS’de bu ilişki iki biçimde sorulmaktadır:

1. Sonuç-Neden ilişkisi: Soru kökünde bir gözlemler dile getiren, yani bir sonucu ifade eden bir parça bulunur. Yöneltilme cümlesinde, bu durumun nedeni sorulur. Neden, çoğu kez doğrudan değil, dolaylı olarak sorulur. Bu durumda, sonuçla neden arasındaki ilişki, “çünkü” bağlayıcısı ile kurulur. Bu iki yargı arasında “çünkü” bağlayıcısı girerse, ifadede uyumakıcılık sağlanır. Bu yolla, sorunun doğru yanıtı olan seçeneği, diğerlerinden ayırt etme olanağı vardır!

2. Neden-Sonuç ilişkisi: Bu soru biçiminde birinci durumun tersi söz konusudur. Soru kökünde “neden” verilir; bunun ne gibi bir sonuç doğuracağı sorulur. O zaman, nedenle sonuç bildirilen yargı arasına, “o halde, öyleyse, buna

Bu basamağın ikinci alt sınıfında, bir hipotezin sınanması ya da bir deney için, bir yöntem önerilebilir gibi bilişsel davranışların ölçülmesi önem kazanır.

Sentez basamağının üçüncü alt sınıfındaki bilişsel davranışlar daha karmaşıktır. Bunlar, pratikteki bir problemi soyutlayarak ona genel bir çözüm bulan bilişsel ürünlerdir. Bu ürünler, derslerin en son hedefidir.

Sentez basamağında yer alan davranışlar, kompozisyon tipi klasik yazılılarla daha iyi ölçülür. Ev ödevi, plan ve proje gibi yaratıcılık gerektiren ürünlerde, sentez basamağındaki davranışlar daha kolay gözlenir. Bununla birlikte, çoktan seçmeli sorularla bu basamaktaki bilişsel davranışlar, kısmen de olsa ölçülebilmektedir. ÖSS’de sentez gücünü ölçmek için, hazırlanmış sorularla da karşılaşmaktadır. Bu sorular, veriler arası ilişkilerle dayanarak bir hipotez ileri sürebilme ve birbirinden kopuk olarak verilmiş cümlelerden anlamlı bir bütün oluşturma biçimindedir. Bir paragraftaki cümlelerin, gerek biçim, gerekse içerik yönünden birbiri ile olan bağlantıları hakkında alıştırımlar yapılmışsa bu soruların çözümü kolaylaşır.

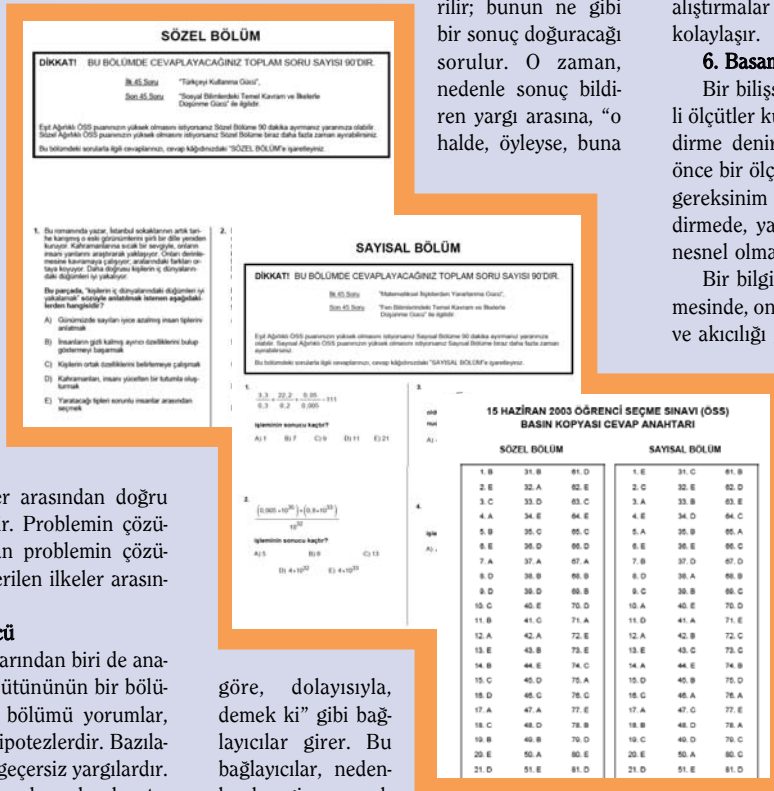
6. Basamak: Değerlendirme Gücü

Bir bilişsel ürünün, belli bir amaç için, belli ölçütler kullanarak yargılanmasına değerlendirme denir. Değerlendirme yapabilmek için, önce bir ölçmeye-gözleme, sonra da bir ölçüte gereksinim vardır. Eğitim amaçlı bir değerlendirmede, yapılan ölçme ve kullanılacak ölçüt nesnel olmalıdır.

Bir bilginin iç ölçütlere göre değerlendirilmesinde, onun tutarlılığı, mantıksal doğruluğu ve akıcılığı göz önüne alınır. Dış ölçüt, değerlendirme yapacak kişiye ya verilir, ya da amaca göre, doğru sonuca götürecektir ölçütü seçmesi istenir.

ÖSS gibi sınavlarda, seçmeli test soruları ile değerlendirme davranışları ölçülmektedir. Bu soruların doğru yanıtlanabilmesi için, ölçme ve ölçüt kavramı ile bu kavramların birbiriyle ilişkisi iyi öğrenilmelidir. Ayrıca öğrencilerde tümdengelsel ve tümevarımsal düşünce geliştirilmelidir. Çünkü bu sorularda akıl yürütme, içeriğin önüne geçer.

Ömer Kahraman
(Eğitim uzmanı) homerkah@e-kolay.net

göre, dolayısıyla, demek ki” gibi bağlayıcılar girer. Bu bağlayıcılar, nedenle hangi seçenek arasında uyum-ilişki sağlarsa, o seçeneğin doğru yanıt olma olasılığı çok yüksektir!

5. Basamak: Sentez Gücü

Parçalarından ve öğelerden, amacımıza uygun olanları seçip etkili bir düzen, ya da bir bütün oluşturmaya sentez denir. Sentez, çok yönlü düşünme ve yaratıcılık gerektirir. Bir ürünün ya da düşüncenin sentez sayılabilmesi için, onun “özdeşiz” olması gerekir.

Bu basamağın ilk alt sınıfında, bir düşünceyi özdeşiz olarak ifade eden bir ürün ortaya koyabilme söz konusudur. Bu özgün bir kompozisyon olabileceği gibi, resim, müzik gibi bir sanat eseri de olabilir.

Kaynaklar
Kahraman, Ömer ve Kahraman, Cengiz, Düşünmeyi Öğrenmeliyiz, Mat Yapım, İstanbul, 2003.
Bloom, Benjamin S. (Çeviren: Durmuş Ali Özçelik), İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1979.
Ertürk, Selahattin, Eğitimde “Program” Geliştirme, Yelkenitepe Yayınları, Ankara, 1972.
Varış, Fatma, Eğitimde Program Geliştirme: Teori ve Teknikler, A. Ü. Eğitim Fakültesi, Ankara, 1976.
ÜSYM-TAB, Test Hazırlama Kılavuzu, ÜSYM Eğitim Yayınları, Ankara, 1981.
ÜSYM-TAB, Örneklerle 1981-ÜSYS Birinci Basamak Sınavı, ÜSYM Eğitim Yayınları, Ankara, 1980.
Özçelik, Durmuş, Ali, Okullarda Ölçme ve Değerlendirme, ÜSYM Eğitim Yayınları, Ankara, 1981.
Turgut, M. Fuat, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metodları, Nüve Matbaası, Ankara, 1977.
Tekin, Halil, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, Mars Matbaası, Ankara, 1977.
Yıldırım, Cemal, Mantık, V Yayınları, Ankara, 1975.
Yıldırım, Cemal, Bilim Felsefesi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1991.